

Rajki Zoltán

Az „egyháziasítás” hatása az újprotestáns entitások életére az 1950-es és 1960-as években¹

A Kádár-korszakban a szabadegyházi közösségeket a történelmi egyházaknál veszélyesebbnek vélték, mert nem rendelkeztek rögzített dogmákkal, nem voltak papjaik, és mindenki szabadon kifejthette hitnézetét. A pártállam különösen a szervezetileg ellenőrizhetetlen vallási közösségektől tartott. Dogmatikai téren a túlvilághitüket (Krisztus új világrendet alakít ki a hívők részére) kifogásolta, mivel szerinte politikai síkra terelve könnyen ellenforradalmi izgatássá alakulhatott át. Az egyes felekezetekben megnyilvánuló karizmatikus jelenségek (prófétálás, elragadtatás, gyógyítás) lassú visszaszorítására törekedett a kiszámíthatóság miatt. Bizalmatlanul nézte „kultúrelenességüket” (nem járnak moziba, színházba), gyermek- és ifjúsági munkájukat és a történelmi egyházaknál aktívabb missziós tevékenységüket. A politikától való elzárkózásuk (nem hangoztatták eléggé a kommunista propagandát), „bigott vallásosságuk”, világtól való elzárkózásuk is irritáló volt az államhatalom számára.²

A kommunista államhatalom az újprotestáns egyházakkal 1959-től foglalkozott komolyabban. A Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala (1959-től Állami Egyházügyi Hivatal /ÁEH/) 1959-ig még csak esetenként kísérte figyelemmel a szabadegyházak tevékenységét, amely leginkább a Szabadegyházak Tanácsa (SZET) elnökségével való tárgyalásból, és egy-egy „reakciós” prédikátorral szembeni fellépésből állt. A SZET-be tömörült kisegyházak számára védettséget jelentett, hogy elnökük – Dr. Kiss Ferenc orvosprofesszor – jelentős közéleti tekintéllyel, jó állami- és párt, valamint nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezett. Az ÁEH elsőként ezért az orvosprofesszor pozíciójának meggyengítésére, majd pedig a szervezet egységes működésének megbontására törekedett.³

Az ÁEH másik törekvése az volt, hogy a SZET-en kívül működő kisebb vallási entitásokat átláthatóbb működésük érdekében integrálja a szervezetbe, vagy valamelyik tagegyház kereteibe illeszze őket. Az ÁEH ugyanis a SZET-en kívül működő szabad-

1 A tanulmány az OTKA K68299. számú pályázatának és a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

2 Magyar Országos Levéltár (továbbiakban: MOL.) XIX-A-21-d-0028-1/b-c/1965. 35. doboz; MOL. XIX-A-21-d-0021-1960. 8. doboz.

3 MOL. XIX-A-21-d-0028-1/b-c/1965. 35. doboz; MOL. XIX-A-21-d-0021-1960. 8. doboz.

egyházi entitások tevékenységét rendeleti úton kívánta betiltani.⁴ Így állami nyomás állhatott 1958-ban a legjelentősebb pünkösdi entitások (esetükben egyenjogúsításról beszélhetünk), a Hetednap Adventisták Felekezete és az Ókatolikus Egyház felvételének háttérében. Az új tagegyházak csatlakozása a szervezethez az orvosprofesszor pozíciójának gyengülésével járt, mivel közismert volt az irányukba való tartózkodó magartartása. Az adventisták és az ókatolikusok felvétele pedig az egyházasabban működő felekezetek befolyását növelte a szervezeten belül.

A SZET bővítése néhány exkluzív orientációra hajlamos entitással (pl. adventisták, egyes pünkösdi csoportok) arra ösztönözte a szervezetet, hogy rögzítse a tagegyházak közötti viszony normáját. Így egyik sem tarthatta magát egyedül üdvözítő vallási közösségnek, vagy, hogy maradéktalanul ők képviselnek minden igazságot. Nem tarthatták a másik felekezet híveit misszióterületnek. A rendezetlen gyülekezeti státuszú tagok felvételétől el kellett zárkózniuk. A SZET-en kívül álló közösségek tagjait (például betánisták) sem vehették fel csoportosan.⁵ A SZET-tagság tehát a felekezetközi kapcsolatokra is kihatással volt. Eredményként az addig exkluzívabban működő felekezetek egyre több, más felekezetekkel közösen tartott istentiszteleten vettek részt.

A SZET jövőjével kapcsolatosan az ÁEH-ban 1960-ban még nem alakult ki végleges álláspont. A Hivatal szempontjából nehézséget okozott, hogy a SZET és a tagegyházak vezetői körében még nem találtak olyan személyt/személyeket, aki(k) az állam szabadegyházakat korlátozó politikáját következetesen végrehajtották volna. Az állami szervek manipulációi következtében az 1960-ban gyakori tisztviselő változásokra került sor a szervezet életében. Eredményként 1961 januárjában ügyvezető-igazgatóként Palotay Sándor került a SZET élére. A legfontosabb tagegyházak vezetésébe is az ÁEH lojális lelkészeket igyekezett vezető pozíciókba juttatni az ötvenes évek végétől (Rajki 2009:50–57.).

Palotay pedig alkalmas eszköznek bizonyult az állam számára a kisebb egyházak kézben tartására. Az ÁEH jó ideig minden kérdésben kizárólag vele tárgyalt, az ő véleményére támaszkodott. Politikai stílusára jellemző volt, hogy uralmát a kisebb felekezetek életében a különböző személyek egymás ellen való kijátszására alapozta. A vele konfliktusba kerülő személyeket lehetetlen helyzetbe hozta. Akit pedig „kegyeibe fogadott”, az komolyabb engedményekre számíthatott a Hivatal részéről. Nagy szerepet játszott a kis egyházak hitéleti tevékenységének visszaszorításában. Sokszor nehezebb volt bizonyos dolgokat nála elérni, mint az állami szerveknél. Tisztázatlan pénzügyi manőverei miatt

4 SZET jegyzőkönyve (1958. augusztus 18.), RZ. I-C-a-12. (BL.) Az általam különböző magángyűjteményekből, rendezetlen irattárakból, levéltárakból összegyűjtött iratok másolatát rendeztem, és a munka megkönnyítése érdekében jelzetekkel láttam el. Továbbiakban a magam által összegyűjtött iratok másolatát RZ. rövidítéssel jelzem. A Baptista Levéltárban a Magyarországi Szabadegyházak Szövetsége, illetve a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa iratai rendezetlenek voltak. Az ott elkészített másolatokat a saját gyűjteményemben rendeztem. Az ott elkészített másolatokat továbbá BL. rövidítéssel jelzem.

5 Néhány szempont a Szabadegyházak Szövetségében a kölcsönös együttműködés előmozdítására. (é.n.) (Hetednap Adventista Egyház Irattára, továbbiakban: A.I.).

több felekezet számos imaházat elveszített. Palotay hatalomra jutásával már nem a SZET megszüntetésére, hanem szerepének megerősítésére törekedett az ÁEH.

Az ÁEH a hozzá lojális személyek vezetői pozíciókba juttatásával elfogadtatta a programját a SZET-tel és tagegyházaival. Ennek során a "hitéleti túlzásokat" (engedély nélküli prédikátorok szereplése, ellenőrizhetetlen istentiszteletek tartása, csendesnapok, konferenciák, nyugati sajtótermékek behozatala stb.) esetükben is tiltották. Szervező-désüket és működésüket igyekeztek úgy befolyásolni, hogy minél több elemében a történelmi egyházak szervezetére hasonlítson, gyengébb vagy erősebb hierarchia kiépülésével kívülről hatékonyabban ellenőrizhető és irányítható legyen. A hagyományos egyházi formákat elutasító közösségek szempontjából ezt a törekvést nevezhetjük *egyháziasításnak*.

Az egyháziasítás programjának jegyében a centralizáció érdekében komoly összehívásokat hajtottak végre. Ennek során az ÁEH a tagegyházak vezetését bátorította minden olyan törekvésükben, amely hatalmukat növeli, és segítséget ígért nekik az ellenkező véleményt képviselőkkel szemben. A Hivatal fontos nyomásgyakorlási eszköze volt, hogy a felekezetekben történekeért az egyház vezetőinek kellett az állam irányába felelősséget vállalniuk. Ezzel sikerült elérnie, hogy minden lényeges kérdésben néhány személy döntsön a felekezeten belül. Ez kihatott az amerikai gyökerű, nyugati típusú, demokratikus alapokon működő szabadegyházi közösségek szervezeti életére. A fentiek mellett ezen entitásokban a laikusok öntevékeny dinamizmusára épülő mozgalmi karakter elhalványult, és radikálisan csökkent a nem lelkészi munkát végzők beleszólása a felekezet országos, illetve regionális ügyeibe.

Szervezeti téren egyháziasításuk legfontosabb eszköze a SZET volt. Befolyását biztosították valamennyi tagegyháza és gyülekezetre. A tagegyházak közötti, vagy tagegyházon belüli vitás kérdésekben a SZET döntése irányadó volt. A SZET mivel felelősséget vállalt tagegyházaikért az állami hatóságok felé, ezért kötelessége volt azok anyagi és erkölcsi ügyeinek a felülvizsgálata, amennyiben ennek szükségességét a tanácsülés megállapította. Az ilyen vizsgálatnak minden tagegyház köteles volt magát alávetni.

A szervezeti változások az egyes tagegyházak életében eltérő módon és időben mentek végbe. Több entitás esetében már meglévő folyamatot gyorsított fel. A klasszikus szabadegyházi közösségek egyháziasodásának, és azon belül az egyházszerkezeti változásainak belső- és külső tényezőinek szakszerű feldolgozásával még adós az egyháztörténet-írás.

Az ÁEH politikája legkevésbé a legegységesebben működő Magyarországi Metodista Egyházat érintette.

A Magyarországi Baptista Egyház életében a folyamat belső okok miatt az 1930-as években elkezdődött, és gyakorlatilag a Rákosi-korszakban befejeződött. A folyamatot belső és külső tényezők segítették elő. Az egyházon belül erős bázissal rendelkezett a

történelmi protestáns egyházakhoz való hasonulásra való törekvés. A hagyományos baptista gyülekezeti életben fontos szerepet játszottak a különböző szolgálati ágakban működő szövetségek, amelyek többsége állami nyomásra megszűnt vagy bizottsággá alakult át. A Rákosi-diktatúra éveiben azonban ezek csak csökkent intenzitással működhettek. A magyarországi baptizmus egyházszervezetileg az 1950-es évekig gyülekezetek szövetségéként működött. A kommunista államhatalom, illetve a felekezeten belül egyes csoportok erősebb központi vezetést, illetve áttekinthetőbb egyházi életet kívántak. A törekvés megvalósulását tükrözi, hogy 1955-ben a Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége helyett a Magyarországi Baptista Egyház elnevezést használták. Az egyházszervezeti összevonások a magyarországi baptisták életét is érintették a Rákosi-korszak végén, vagy a Kádár-korszak elején. A korábbi hat egyházkerület helyett négy egyházkerület működhetett az országban. A Kádár-korszakban elvileg működött a Központi Tanács, Egyháztanács, Országos Közgyűlés, illetve az Egyházkerületi Közgyűlés meghatározott jogosítványokkal, de elég gyakran előfordult, hogy az országos és az egyházkerületi vezetők előzetes meghatalmazás nélkül hoztak döntéseket (GYŐRI 1996: 279–280.). A fent említett testületek működése nem egyszer formálisnak bizonyult, de hozzájárult ahhoz, hogy a baptisták a más szabadegyházi közösségektől eltérően nem éltek át egyházszakadást a kommunista diktatúra évtizedeiben.

A Hetednap Adventisták Felekezete (1960-as évek elejétől H. N. Adventista Egyház) életében jelentős egyházszervezeti változást hoztak az állami instrukciók. A felekezetet országos szinten az unió fogta össze, amely 1949-ben még négy önállóan működő egyházterületből állt. Az új egyházvezetés 1953-ban valószínűleg állami nyomásra a négy egyházterületből három egyházkerületet hozott létre. Az egyházkerületek élén továbbra is elnök állt egyházkerületi bizottsággal, ami jelzi autonóm működésüket. Lényeges változás 1958-ban következett be, amikor megszüntetve az egyházterületeket, gyülekezetek uniójává szervezték át a felekezetet. Egyházi ügyekben ténylegesen csupán néhány személy döntött. A laikus kontroll minimálissá vált, ami a hatalommal való visszaéléseket eredményezett. A szervezeti változások ellehetetlenítették a tagság legális beleszólási lehetőségeit az egyház életébe. Az 1965/1966-os belső konfliktusból fakadó feszültségeket a hatalomra jutó állam irányába lojális egyházvezetés az adminisztratív eszközök használata mellett úgy tudta a kedélyeket lecsillapítani, hogy az ÁEH hozzájárulásával névlegesen visszaállította a korábbi egyházszervezeti struktúrát (két egyházterület) 1967-ben. A szocialista módon működtetett nyugati típusú egyházi struktúra azonban nem tudta kezelni a látenszen meglévő feszültséget. Az egyszerű egyháztagok lelkiállapotát nem csupán az államhoz túl lojális vezetés egyházpolitikája borzolta, hanem számukra túl gyorsnak bizonyult a felekezet nyitása más egyházak, illetve a társadalmi és politikai kérdések irányába.

A pünkösdi mozgalom entitásainak egyháziasodásában a külső tényezők szerepét emelhetjük ki. Mindegyikük a második világháborút követő években alulról szerveződő laikus mozgalomként működött. A szervezeti keretei kiforratlanok voltak. Egyesülések, szakadások, gyülekezetek ide-oda pártolása kísérték tevékenységüket. A SZET a felügyeletük fejében átláthatóbb tevékenységet kívánt, ezért a negyvenes évek végén, ötvenes évek elején elkészültek szervezeti szabályzataik. Tisztázták hitelveiket (RAJKI: 2011.) Ezeket újabbak követték a Kádár-korszakban. Az elkészült szabályzatok az állami elvárásokat is tartalmazták, amely nem minden esetben működött a gyakorlatban a gyülekezeti- vagy a gyülekezeti tagok szintjén.

Az öskeresztyéneknél kezdettől fogva erős központi irányítás jött létre a Sárkány testvérek vezetésével. Az ötvenes években a mozgalmon belül a legegységesebben az Evangéliumi Pünkösdi Egyház működött. E felekezet egyesült a legjelentősebb pünkösdi entitással, az Evangéliumi Keresztyénnel, 1961-ben. Az államhatalom és a SZET örömmel fogadta az egyesülést, mert a létrejövő új felekezet a gyülekezetek áttekinthetőbb működését biztosította. Az Evangéliumi Keresztyének-Pünkösdi Közössége (EKPK) szervezeti szabályzata 1961/1962-ben készült el, amely értelmében a Közösséget a három évre megválasztott Elnöki Tanács irányította.⁶ Az Elnöki Tanács kezében voltak a gyülekezeti vezetők fegyelmi ügyei, míg tevékenységét az évente legalább kétszer összehívott Missziói Tanács ellenőrizte. Az Elnöki Tanács befolyása viszonylag korlátozott volt. A gyülekezetek saját ügyeiket a központi vezetéstől önállóan végezték. Csak jelentős belső konfliktus, illetve törvénysértés esetén avatkozhatott be az országos vezetés a lokális ügyekbe. A gyülekezetek azonban nem élveztek teljes önállóságot, mert az állami szervek a közösség elnökét terheltek meg a felekezetben törtétekért. Ennek érdekében a gyülekezetek prédikátorai 1966. június 1-én nyilatkozatot írtak alá, hogy a központi vezetőség határozataihoz alkalmazkodnak.⁷ A hatvanas évek végén az EKPK új szervezeti szabályzatot készített, amely a decentralizáció jegyeit viselte magán. Ez azzal állhatott összefüggésben, hogy az állam korábbi centralizációs törekvései több szabadegyházi közösségben, illetve az EKPK-án belül is konfliktusokat eredményeztek. A legfőbb igazgatási szerv továbbra is a minimum 7 tagból álló Egyháztanács maradt, amely tevékenységéről az éves konferenciának számolt be (FÁBIÁN: 1970.).

Az Élő Isten Gyülekezetén belül ment legnehezebben az állam egyháziasítási törekvése a kiforratlan szervezeti viszonyai és a nem letisztázott hitelvei miatt. Az állami nyomásra 1958-ban elfogadott hitelveinek több pontját még az entitás vezetője sem fogadta el a gyakorlatban. A közösség problémáját tetőzte, hogy nem rendelkezett a tagok által elfogadott vezetéssel. A vezető személyiségei között egyetlen teológiai

⁶ EKPK Szervezeti Szabályzata (1961. október 24) EPE.; Rövid kivonat az EKPK. Gyülekezeti Rend és Hitelvi Szabályzatából (1962. március 29.), (Szigeti Jenő gyűjteménye, továbbiakban: SZ.J.).

⁷ Nyilatkozat (1966. június 1.), (Magyar Pünkösdi Egyház irattára, továbbiakban: MPE.).

képzett személyt sem találhatunk. Közösségi életét a közvetlen kinyilatkoztatások gyakorisága jellemezte. Szakadások és belső konfliktusok állandóak voltak körükben az ötvenes és a hatvanas években. A SZET ezért a hatvanas évek közepén belső helyzetének tisztázódásáig egy-egy tagegyház felügyelete alá helyezte őket. Ennek következtében a felekezet belső helyzete megszilárdult, és sikerült az állam és a tagság által is elfogadott vezetőt találniuk.

Az Isten Gyülekezeteinek Szövetsége az ötvenes évek végére vezetőjének magatartása és életvitele miatt nem csupán a SZET-tagságát veszítette el, hanem szinte teljesen felmorzsolódott.

A hatvanas években a fizetett lelkészek, egyházvezetők nélkül működő entitások egyháziasítása különösen nehéznek bizonyult. A Keresztyén Testvérgyülekezet, a szabadkeresztyének és a nazarénusok esetében az országos ügyek intézésére megbíztak egy vezetőt, illetve a gyülekezetközi ügyek koordinálása érdekében valamiféle szerveződést hoztak létre a helyi gyülekezetek vezetőiből, de ennek beleszólása a lokális ügyekben meglehetősen csekély volt. Ezt a SZET és az ÁEH nem jó szemmel nézte. A centralizációs törekvések azonban nem sok sikert arattak.

A szervezeti változások révén az állam könnyebben keresztülvihette korlátozó intézkedéseit a szabadegyházakban. A szabadegyházi irodalom minimális számban jelenhetett meg. Egyedüli sajtótermék 1957 és 1966 között a baptista Békehírnök volt. A lap egyfajta SZET lapként is funkcionált. Mellette a SZET és tagegyházai évi 14 ezer példányban adhattak ki egyéb irodalmi termékeket (énekeskönyv, bibliai útmutatók stb.). A kvóta csak az 1960-as évek végén emelkedhetett 20 ezer példányra. A fentiek azonban nem elégítették ki a kb. 35 ezer gyülekezeti tag tényleges igényeit. Az írógéppel történő sokszorosítás ellen azonban határozottan felléptek az egyházi vezetők és az állami szervek.⁸ Az állam emellett tiltotta a nyugatról becsempészet hitbuzgalmi kiadványok terjesztését is.

Az állam a hitélet színvonalának csökkentése, illetve a gyülekezetek elsorvasztása érdekében már a Rákosi-korszakban korlátozta a prédikálás lehetőségét adminisztratív eszközökkel. A lelkészi igazolványok bevezetése után csak az igazolvánnyal rendelkezők prédikálhattak az abban megjelölt helyeken. Hiányukban csak az ún. csendes-istentiszteletek voltak megtarthatóak a bejelentett helyi megbízott vezetésével. Országos igazolványt pedig csak a SZET, illetve a felekezetek országos vezetői kaphattak. Ez az intézkedés tovább csökkentette a szabadegyházi entitások mozgalmi karakterét. Az állampárt ez irányú intézkedései részben akár meg is egyezhettek az egyes szabadegyházi vezetők érdekeivel. Ezt tükrözi az Evangéliumi Keresztyének 1951-ben kiküldött körlevele: *„A meg nem hívott, önként jelentkező, futkározó, élő jellemükben és tanításukban állhatatlan atyafiakat a gyülekezetben való szolgálattól mellőzzék, mert a szószék szent*

8 SZET jegyzőkönyve (1963. november 14.), RZ. I-D-a-1-17. (BL.).

hely, melyet csak szent életű és Istentől megbízatást nyert és a gyülekezetek által kiküldött atyafiak foglalhatnak el. A központilag nem igazolt személyeknek sem beszédéért, sem eljárásáért a központunk semmiféle felelősséget nem vállal, mert az ilyen atyafiak a testvériség életében és lelki fejlődésében nagy károkat okozhatnak.”⁹

A Kádár-korszak intézkedései még inkább az egyháziasodás irányába hatottak. Különbséget tettek a lelkész és az ún. prédikátori igazolványok között. Lelkészi igazolványt csak teológiát végzett személyek, míg a teológiai végzettséggel nem rendelkezők prédikátori igazolványt kaptak az ÁEH-tól. Az ÁEH azt szerette volna, ha lelkészi/prédikátori igazolvánnyal csupán a lelkészi/prédikátori munkát hivatás-szerűen végzők részesülnek, akik Rákosi-korszak szabályozásához hasonlóan csupán az igazolványokban feltüntetett helyszíneken prédikálhatnak. A három fizetett „lelkészkarral” nem rendelkező entitás elérte az ÁEH-nál, hogy gyülekezetenként egy nem egyházi alkalmazásban lévő személy hatóságilag jogosult legyen a gyülekezeti szolgálatok végzésére. Anyagi okok miatt az Evangéliumi Keresztyének-Pünkösdiak Közössége és az Óskeresztyén Felekezet köztes állapotban voltak, de a hatvanas évek közepén az igazolvánnyal rendelkezők többsége már körükben is egyházi alkalmazott volt. Az ÁEH azonban sürgette a köztes állapot megszüntetését.¹⁰ Az igazolványrendszer bevezetése több szabadegyházi entitás életében a laikusok kiszorulását eredményezte az „igehirdetők” közül. A teológiai végzettséggel rendelkezők túlsúlya elsősorban a baptisták, metodisták, adventisták és fokozatosan a pünkösdiak körében kezdett jellemzővé válni. Az evangéliumi pünkösdiak életében az országos vezetésben a hetvenes években második felében kerültek túlsúlyba a teológiai képzést nyert lelkipásztorok. A szabadkeresztyének esetében a teológiai végzettség megszerzésére való törekvés a hetvenes években kezdődött el.

A Kádár-korszakot megelőzően a metodisták, a baptisták, valamint részben az adventisták rendelkeztek teológiailag képzett lelkészekkel. Magyarországon lelkészképzésük egyedül a baptistáknak, illetve időszakosan (1948–1950, 1957–1965) az adventistáknak voltak. A második világháború előtt a methodista lelkészeket pedig külföldön képezték. Az adventista prédikátorok egy része 1945 előtt szintén a felekezet németországi intézményeiben nyert teológiai képzést. A külföldi lelkészképzés lehetősége azonban 1945 után megszűnt. A fizetett lelkészekkel/prédikátorokkal rendelkező közösségek körében a hatvanas években kialakult az az igény, hogy lelkészeik teológiai műveltséggel rendelkezzenek. Az evangéliumi keresztyének egyik vezető személyisége a következőképpen fogalmazta meg a probléma lényegét még a Rákosi-korszakban: *„Mivel kevés az értelmes igehirdető a testvérek és a hallgatók az összejövetelekről legtöbb helyen éhesen és csalódottan távoznak. Utóbbiak másodszorra el se mennek. ... Így a szószéken újra, meg újra hasonló és általános szólamokat mondanak el, ami az értelmes lelket*

9 Evangéliumi Keresztyének körlevele (1951. július 14.), (MPE.).

10 Palotay Sándor levele az ÁEH-hoz (1965. január 8.), RZ. I-D-b-18. (BL.).

*nem építi.*¹¹ Így az egyházasabb irányultságú felekezetek igényei találkoztak a SZET és az állam érdekeivel, amelynek eredményeként létrejött 1967-ben a Szabadegyházak Tanácsának Lelkészképző Intézete (SZETLI). Feladatuként jelölték meg a lelkészek „szektás gondolkodásának felszámolását”. Elősegíteni a „szektás sovinizmus” gyengítését, amelynek eredményeként más felekezetek irányában nőtt a lelkészek és a hívek közötti tolerancia.¹²

A nehézséget fokozta, hogy az ÁEH elképzelése szerint minden kétszáz tagra jutott volna egy lelkész.¹³ Ennek következtében egyes kisegyházakban nagyobb arányú elbocsátások történtek, amelyek elsősorban a Hivatal szempontjából „fanatikusnak – szektáriánusnak” számító személyeket érintették. A lelkészek többsége négy-öt gyülekezettel is rendelkezhetett, ezért a gyülekezeteik többsége egy-egy hétvégén csak csendes-istentiszteleteket tarthatott. A Kádár-korszakban a kisebb 20 tag alatti helyi közösségekben csak lelkigondozás, úrvacsoraosztás és temetési szertartás volt végezhető. Ezek pedig a kisebb gyülekezetek elsorvadásának veszélyét rejtették magukba.

A gyülekezeti életet gyengítették, hogy a helyi közösségek gyermek- és ifjúsági munkáját is keretek közé szorították. Az összejövetelek kiszámíthatósága érdekében a spontán elemek „száműzésére” törekedett az ÁEH. Ez különösen a pünkösdi mozgalom entitásait érintette. Az eksztatikus jelenségeket már a Rákosi-korszakban korlátozni kezdték a pünkösdi mozgalom entitásainak életében. Jó példa erre az Evangéliumi Keresztyének-Pünkösdiiek Közösségének esete. Az 1961/62-ben elkészített hitelvi szabályzatuk a pünkösdi ajándékok közül egyedül a nyelveken szólást emeli ki.¹⁴ A többi ún. karizmatikus ajándékról, mint a prófétálás, vagy a gyógyítás nem tesz említést. A közösség egyházasodását gyorsította, hogy 1971-ben Fábíán József lemondásával az állami szervek jóváhagyásával személyi szinten egyházasabb, „kevésbé karizmatikus” személyek kerültek előtérbe. Az 1969-es szervezeti szabályzat újabb elmozdulást eredményezett a történelmi protestáns, illetve a klasszikus szabadegyházak irányába. A karizmatikus jelenségek ugyanis perifériára szorultak, és az istentiszteletek központi eseményének az igehirdetést, míg az énekkari, zenekari számokat, költeményeket és a biznyságtételeket kiegészítő szolgálatnak tartották (FÁBÍÁN: 1970.).

A karizmatikus jelenségekkel párhuzamosan más szabadegyházi specifikumok (pl. közeli világvége várás) túlhangsúlyozását is korlátozták a korábban említett intézkedésekkel (igazolványrendszer, hitelvek és szervezeti szabályzatok). A hitelvek kidolgozása a speciális tanítások behelyezését segítette az összeresztyén tradícióba. Ezzel párhuzamosan egyre nagyobb szerepet kaptak az államhatalom által megjelölt problémák (béke, faji kérdés, társadalmi igazságosság problémája), mert az állam a hitéleti aktivi-

11 Siroky István körlevele (1955. október 18.), (MPE.).

12 Jelentés a SZETLI munkájáról (é.n.), (A.I.).

13 MOL. XIX-A-21-d-0021-1960. 8. doboz.

14 EKPK Szervezeti Szabályzata (1961. október 24) MPE.; Rövid kivonat az EKPK Gyülekezeti Rend és Hitelvi Szabályzatából (1962. március 29.), (SZ.J.).

tás helyett a politikai kérdésekre orientálta a felekezeteket, miközben a valódi, hitéleti funkciójukat korlátozottan tölthették be.¹⁵ Adminisztratív intézkedésnek tekinthető, de az egyháziasítás irányába hatott, hogy a SZET és a tagegyházak vezetőinek fel kellett lépniük a gyülekezeten kívüli összefüggések ellen.¹⁶

A modernizáció jelei is megmutatkoztak a hívek életében. A pünkösdierek esetében a hatvanas évek második felében a konzervatív irányzat tiltakozott az egyre terjedő világias viselkedés ellen, mint a rövid szoknya, hajviselet, vagy a gyűrű.¹⁷ Valószínűleg hasonló tendenciák más szabadegyházaknál is jelentkeztek.

A magyarországi szabadegyházi entitások egyháziasodása tehát különböző időben és módon történt. Legtöbb felekezet életében a fenti folyamat más módon, de bekövetkezett volna kisebb-nagyobb konfliktusokkal, csak jóval lassabb ütemben. Az egyháziasítás legjelentősebb hatását abban találhatjuk, hogy az ún. mozgalmi karakterük, illetve a szociológia értelemben vett „szekta” jellegük meggyengült. Elindultak az intézményesedés útján, és egyre inkább denominációs karaktert vettek fel. A megszilárdult szervezeti keretek a felekezeti határok stabilizálódását eredményezték, ami kiszámíthatóvá tette működésüket. A felekezeti specifikumok túlhangsúlyozása helyett elkezdődött a speciális tanítások behelyezése az összkeresztyén tradícióba. Ez természetesen az identitástudat csökkenését is eredményezhette a tagok körében. A változások fontos eleme volt, hogy a „teológiaiilag képzetlen” személyek szerepe fokozatosan minimálisra csökkent több tagegyházban. A gyülekezeti tagok – különösen a fiatal generáció – társadalmi beilleszkedése erősödött, amely a korábbi közösségi gyakorlat kétségbevonását eredményezte az életmód (öltözködés, kulturális javak fogyasztása stb.) területén. A történelmi egyházakkal való kapcsolatuk is javult, aminek eredményeként a SZET tisztviselői részt vettek a különböző ökumenikus programokban. A SZETLI hallgatói pedig lelkészi diplomát szerezhettek a Debreceni Református Teológiai Akadémián 1972-től, illetve az Evangélikus Teológiai Akadémián 1980-tól. A felekezetközi konfliktusok gyengülése, illetve a közös istentiszteletek még sem eredményezték a felekezeti határok elmosódását. Az egyháziasodás egyházszerkezeti kérdéseket is felvetett, mert a nyugati szervezeti kultúrán létrejövő szabadegyházi entitások lelkészei, hívei számára a szocialista demokrácia működési mechanizmusa komoly feszültségeket okozott.

15 MOL. XIX-A-21-d-0028-1/b/1965. 35. doboz.

16 SZET jegyzőkönyv (1962. május 2.), RZ. I-D-a-1-10/b. (BL.).

17 EKPK Központi Vezetőségének jegyzőkönyve. (1967. július 4.), (MPE.).

Irodalom

- FÁBIÁN JÓZSEF (szerk.) (1970): *Szervezeti szabályzat*. Budapest
- GYŐRI KORNÉL (1996): „Vizsgáljuk meg útjainkat. In: Berecki Lajos (szerk.): *„Krisztusért járva követségben”*. Tanulmányok a magyar baptista misszió 150 éves történetéből. Budapest, Baptista Kiadó, 267–286.
- RAJKI ZOLTÁN (2011): *A püünkösdi mozgalom története 1945 és 1961 között*. Budapest, Gondolat Kiadó
- RAJKI ZOLTÁN (2009): Személycserék az ötvenes évek végén a Szabadegyházak Tanácsa élén. *ATF Szemle*, 2. szám, 50–57.